

SLOVNÍKY A ELEKTRONICKÉ NÁSTROJE NEJEN PRO PŘEKLADATELE

Božetěch DAVID

soudní tlumočník a překladatel, Ostrava

Poslední desetiletí minulého století přineslo mnoho změn v různých oblastech. Za jednu s podstatných, zvláště užitečných, lze považovat široké uplatnění osobních počítačů a zpřístupnění internetu široké veřejnosti.

Pronikání těchto HW a SW nástrojů do kanceláří, projekcí, škol a institucí zasáhlo mimo jiné i do **rozvoje výuky cizích jazyků** a do oblastí **překladatelství**. Proto programátoři vyhotovili pro uživatele PC první elektronické slovníky. Jedním z prvních, velmi jednoduchých, byl například **slovník LINGEA**, který pracoval v prostředí operačního systému DOS a který poskytoval kromě angličtiny a němčiny i francouzštinu. V současné době jsou k dispozici sofistikované multimediální slovníky a encyklopedie na CD nebo DVD.

Textový editor T602 byl průlomovým velmi jednoduchým programem, který upozorňoval v textu na překlepy a to nejen v češtině, ale měl již korektor angličtiny, slovenštiny a němčiny. Užívání tohoto SW mělo za následek technický zlom v nahrazení doposud užívaného psacího stroje počítačem

Rozšíření operačního systému Windows otevřelo novou etapu rozvoje programů. Začaly se vyvíjet a na trh uvádět různé typy elektronických slovníků jazyků mezinárodně nejvíce užívaných a to, v naší zemi, hlavně angličtiny a němčiny. Už například pro francouzštinu bylo velmi obtížné takovýto slovník sehnat. Jedním z takových elektronických slovníků byl WINDICT, ale tento slovník si uživatel nemohl dále obohacovat. Posléze jsem se na českém trhu objevil produkt **WinGED 2000 (Windows Germany and English Dictionary)**, který kromě v názvu uvedených jazyků obsahoval i francouzštinu, ba dokonce ruštinu, španělštinu a italštinu, přitom za velmi přijatelnou cenu.

Poté, co jsem se slovníkem naučil pracovat, jsem poznal, že je velmi jednoduché vkládat do něj nová slovíčka nebo přidávat další významy k již existujícím slovům nebo slovním spojením. Slovníkem jsem byl opravdu nadšen. Když jsem se dostatečně seznámil s uživatelskými funkcemi slovníků, tak jsem se v příručce dočetl, že je možno vytvořit si i svůj vlastní slovník a že existuje možnost doplnění až o další čtyři jazyky. Dle návodu jsem začal tvořit na konci devadesátých let **první elektronický rumunsko-český a zároveň česko-rumunský slovník**. Když jsem měl hotových asi 5 000 slov, tak jsem zjistil, že pro správné abecední řazení budu potřebovat zásah do SW. Proto jsem se obrátil na vlastníka SW, pražskou firmu, kterou jsem požádal o pomoc s tím, že pokud z jejich strany bude zájem, tak jim takto vzniklý slovník nabídnu. Vyšli mi vstříc a upravili mi abecední řazení pro rumunštinu. Vytváření slovníku jsem pak věnoval téměř veškerý volný čas, protože jsem si byl vědom, že čím bohatší bude ve výrazech, tím bude pro mne užitečnější. Nemusel jsem již opakovaně pracně hledat výrazy v knihách, ať už při čtení nebo při překladu nejrozmanitěji zaměřených textů.

V té době jsem byl žádán firmami, které začaly působit v Rumunsku, abych jim vytvářel vlastní slovníky ve Wordu, případně Excelu, a to rumunské, české a též v třetím jazyku - v angličtině nebo němčině (hlavně se jednalo o textilní průmysl, stavebnictví a dopravu).

V jednom ze svých telefonických rozhovorů na podzim r. 2001, kdy jsem měl cca 75 000 slov, resp. významů, v jednom i druhém směru, jsem se začal domlouvat na spolupráci se svým přítelem, skvělým rumunským bohemistou, Gabrielem Istratem. Bohužel, už v té době byl těžce nemocen a nepodařilo se mi ho ke spolupráci přesvědčit. Velmi mne zarmoutila zpráva, když jsem se dověděl, že zanedlouho zemřel.

V současné době je tento můj rumunsko-český a česko-rumunský multioborový slovník prodáván firmou **REWİN, s.r.o.** jako součást devítijazyčného dvousměrného slovníku pod obchodním názvem **WinGED**. Narozdíl od řady konkurenčních slovníků má WinGED obecnou i odbornou terminologii v jedné databázi a dokonce je online přístupný na internetu pod adresou **www.rewin.cz** (viz obr. 1).

Užívání tohoto produktu přináší hned několik výhod:

- uživatel nemusí "dokupovat" jednotlivé odborné slovníky
- je zachována jednotnost zápisu celé slovní zásoby
- je vyloučena duplicita hesel, a tím nezanedbatelný vzájemný překryv oborových slovníků
- je prohledávána pouze jedna databáze hesel, což zrychluje výsledky hledání.

Rumunsko-český a česko-rumunský slovník jsem dále v průběhu let doplňoval a revidoval, takže poslední vydání slovníku již obsahuje přes 110 000 významových výrazů v každém směru. Poskytuje nejen rozšířenou slovní zásobu rumunského jazyka, ale u podstatných jmen je zde uvedeno množné číslo, u sloves způsob časování s eventuálním uvedením participia nebo gerundia. Zdaleka jsem nevyčerpal možnosti, které skýtá softwarový program firmy, ale tato nesmírně náročná práce si i tak v uplynulých letech vyžádala mnoho mé energie a téměř veškerý volný čas.

Obr. 1 : Vzhled slovníku WinGED ON-LINE

The screenshot shows the WinGED online dictionary interface. The top navigation bar is blue with the text "ON-LINE slovníky WinGED". Below it is a search bar with the text "Heslo: jazyk" and a "Překlad" button. There are buttons for "Klávesnice" and "Volba jazyka" with flags for various languages. The search results for "jazyk" are listed below. On the right, there are sections for "Informace" and "Reklama".

ON-LINE slovníky WinGED

Heslo: Překlad

Klávesnice CS EN DE RU FR ES IT PL RO

Volba jazyka

rumunsko-český slovník

česko-rumunský slovník

Výsledky hledání "jazyk" ve slovníku česko-rumunském

jazyk - [limbă](#)
- [idiom \[uri n\]](#)
- [limbaj \[uri n\]](#)

jazyk (anat. i kuch.) - [limbă](#)

jazyk bíle potažený - [limbă încărcată](#)

jazyk boty - [limbă de pantofi](#)
- [incăltător \[-oare n\]](#)

jazyk na olivách - [limbă cu măsline](#)

1 2 3 4 [Následující](#) ▶

Informace úterý 13.3.2007 [více](#)

:: Kompletní verze **slovníků WinGED 2005** s řadou unikátních funkcí (modulem ovladače klávesnice, kterým si usnadníte psaní v cizích jazycích nebo možností zakládání oboustranných cizojazyčných slovníků, atd.) si můžete objednat v našem [ishopu](#).

:: Chcete psát rusky s českým prstokladem? Pak si poříďte **WinKlav 1.7!** Objednat si ho můžete v našem [ishopu](#).

Reklama

zde může být vaše

REKLAMA

Reklama

Přednosti:

- ◆ přehledné a intuitivní ovládání v osmi jazycích
- ◆ zrychlené vyhledávání již během zápisu
- ◆ široké možnosti uživatelského nastavení
- ◆ přímé propojení s textovým editorem MS Word
- ◆ možnost volby automatického přepínání klávesnice se zvoleným jazykem
- ◆ multioborová slovní zásoba
- ◆ tabulka nepravidelných sloves
- ◆ možnost editace nové i stávající slovní zásoby
- ◆ různé možnosti pro vkládání uživatelské slovní zásoby
- ◆ modul ovladače klávesnice
- ◆ možnost vytvoření až 100 oboustranných cizojazyčných slovníků
- ◆ snadná synchronizace uživatelské slovní zásoby mezi dvěma počítači či verzemi

Požadavky na SW:

Systém: Windows 95/98/ME/ nebo NT/2000/XP

Hardware: 16 MB RAM, CD-ROM, rozlišení 800 x 600 a vyšší

Volné místo na disku: 15 MB

Varianty instalace (dle zakoupené verze)

- ◆ jednovýživatelská
- ◆ několik variant síťových
- ◆ **intranetové řešení**
 - a) pro platformu Windows
 - b) pro platformu Linux

Při tvorbě slovní zásoby rumunské části slovníku jsem vycházel hlavně ze svých zkušeností získaných za svého studia v Rumunsku. Nejprve to bylo **studium rumunského jazyka** na Univerzitě I.A. Cuzy v Jasech, kde jsem se seznámil s již zmíněným panem Gabrielem Istratem. Po zvládnutí jazyka jsem pokračoval ve studiu na Polytechnice v Bukurešti na Fakultě organické chemie v letech 1975-80. Za svého studijního pobytu jsem získal mnoho vědomostí nejen z technické, ale i lingvistické oblasti. Již tehdy jsem cítil nutnost existence dobrého moderního slovníku.

V období po r. 1990 s rozvojem podnikání vyvstala v našem regionu potřeba práce autorizovaného tlumočnicka a překladatele, a to jak pro státní orgány, tak i privátní subjekty. Abych tuto činnost mohl fundovaně vykonávat, začal jsem opět Rumunsko pravidelně navštěvovat a při každém svém návratu jsem si dovezl zavazadla plná knih a dokumentů. Kupodivu jsem také zjistil, že na severu Moravy a ve Slezsku žije početná skupina Rumunů, kteří do Československé republiky přišli na nábor z Rumunska po II. světové válce. Bohužel jejich děti už rumunštinu dobře neovládají a často nyní i ony vyhledávají překladatelské služby.

Čeští podnikatelé, kteří se rozhodli rozvinout své obchodní aktivity v Rumunsku nebo v Moldavské republice, stále více vyhledávají **překladatelskou a tlumočnickou pomoc**, ať už se jedná o různé dohody, kupní smlouvy, plné moci, technická osvědčení, různá povolení atd. Tak například při zakládání obchodních zastoupení nebo poboček v Rumunsku potřebují připravit pro rumunské úřady řadu dokumentů a formulářů týkajících se provozu, výkaznictví, daňových přiznání atd. Setkával jsem se postupně s tím, že každá organizace chtěla, abych jim vytvořil pro jejich obor slovníček. Začal jsem tedy obohacovat svůj skromný slovník o tato (často zcela nová) slova, neologismy ze všech oblastí, ze kterých se na mne zástupci firem, institucí a společností obraceli. Nezřídka jsem byl postaven před problém, že pro danou věc v rumunštině nebyl vžitý nový termín, proto jsem používal opis, ale často také jsme po odborné diskusi s rumunským specialistou v oboru vytvořili nový název, který pak obě strany při určité zakázce používaly.

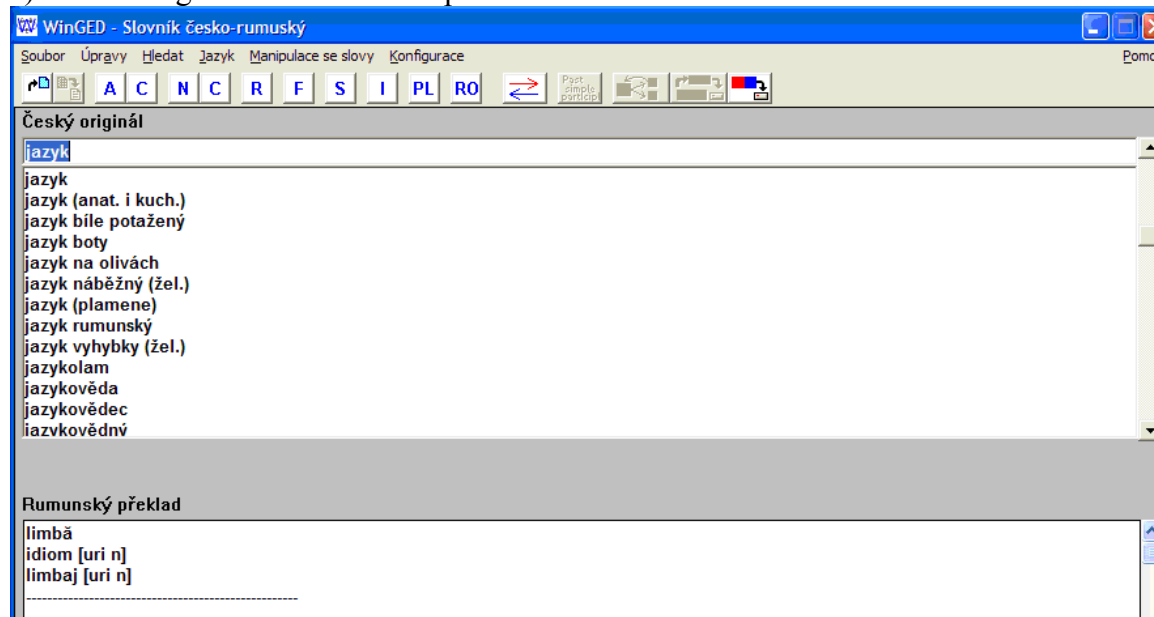
Slovník obsahuje slova, výrazy, běžná ustálená slovní spojení, idiomy, nejběžnější přísloví, zeměpisné názvy, botanické i zoologické pojmy včetně názvů rostlin, zvířat, ale i vlastní jména, dále pojmy z oboru práva a soudnictví, lékařství a veterinární medicíny, potravinářství, přírodních věd, nejrůznějších technických oborů, zpracování dat, obchodní, bankovní terminologie a ekonomiky.

Tvorba elektronického slovníku mne ovšem donutila k provedení určitých **zjednodušení**. Tak například rumunská slovesa v infinitivu jsou uváděna ve slovníku bez částice „a“, tedy místo „a fi“ lze toto sloveso nalézt ve slovníku jako „fi“. Pokud jde o zvrtné sloveso, místo „a se spála“ ve slovníku je uvedeno jako „spála se“. Kde jsem to považoval za nutné, následuje za slovem gramatická poznámka v závorce nebo za středníkem. Například po slovesu následuje v hranaté závorce koncovka pro časování v přítomném čase v první nebo třetí osobě jednotného čísla. Např. *coborî [-ăsc]*, *ploua [plouă 3.os.]* nebo u nepravidelných sloves *face ; [fac, faci, face, facem, faceți, fac v]* . U většiny podstatných

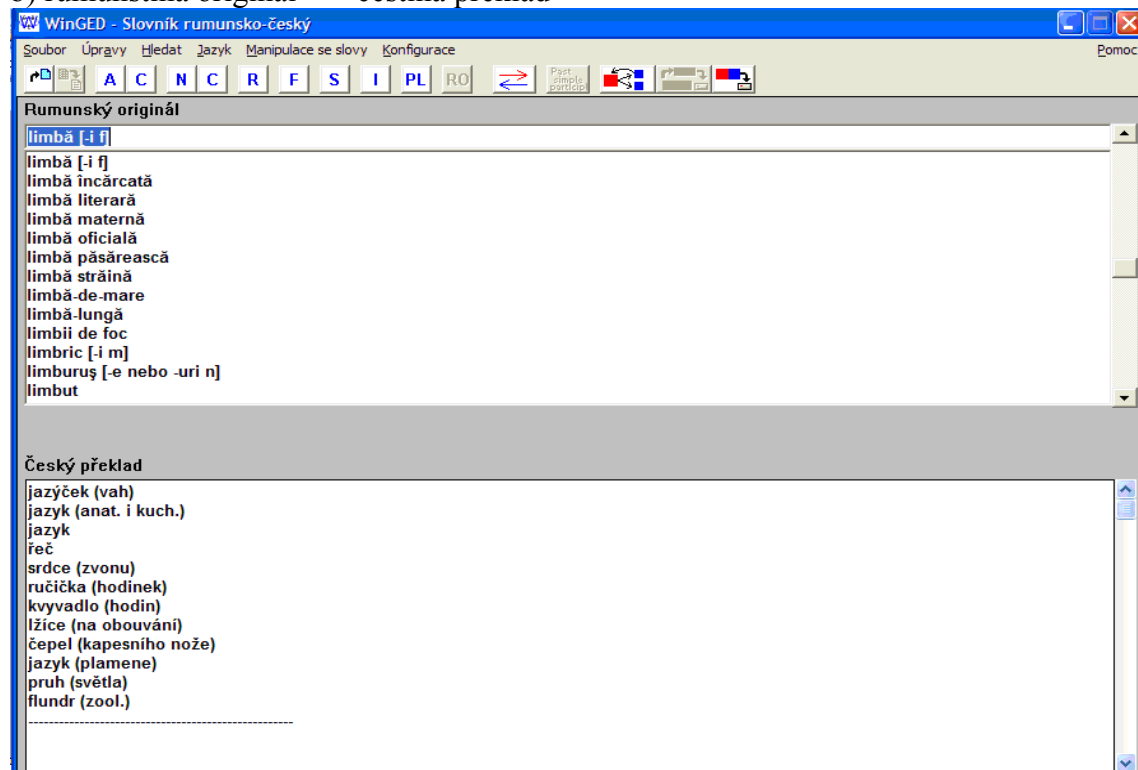
jmen jsem uváděl za slovem jejich základní tvar a v hranaté závorce koncovku mn. č., např. *termen [-i, m]* – termín odborný nebo *termen [-e, f]* – termín časový. V určitých případech, kdy smysl psaného slova je závislý na výslovnosti, jsem toto odlišení označil přepisem výslovnosti např. *vier [-i m]*; *vysl. vjer (kanec)*; *vier [-i m]*; *vysl. vijer (vinař, hlídač vinice)*. Jelikož tvar ženského rodu a množného čísla přídavných jmen a příslovčí mají pravidelný tvar, rozhodl jsem se uvádět v těchto případech pouze tvary lišící se význačným způsobem.

Obr. 2: Vzhled slovníku WinGED nainstalovaného na PC

a) čeština originál => rumunština překlad

b) rumunština originál => čeština překlad

Při tvorbě slovníku jsem měl také k dispozici **zdroje**, které uvádím níže v bibliografii, ale kromě těchto zdrojů jsem zužitkoval poznatky z dob svých studií, mnoha přečtených knih, učebnic a encyklopedií. Byl jsem také inspirován četbou časopisů, novin a prospektů, v neposlední řadě i internetových stránek, z nichž nejvýznamnější uvádím také v bibliografii. Samozřejmě nesmím opomenout i sledování pořadů různých rumunských televizních stanic vysílajících na různých pozicích satelitů, které lze sledovat z našeho území.

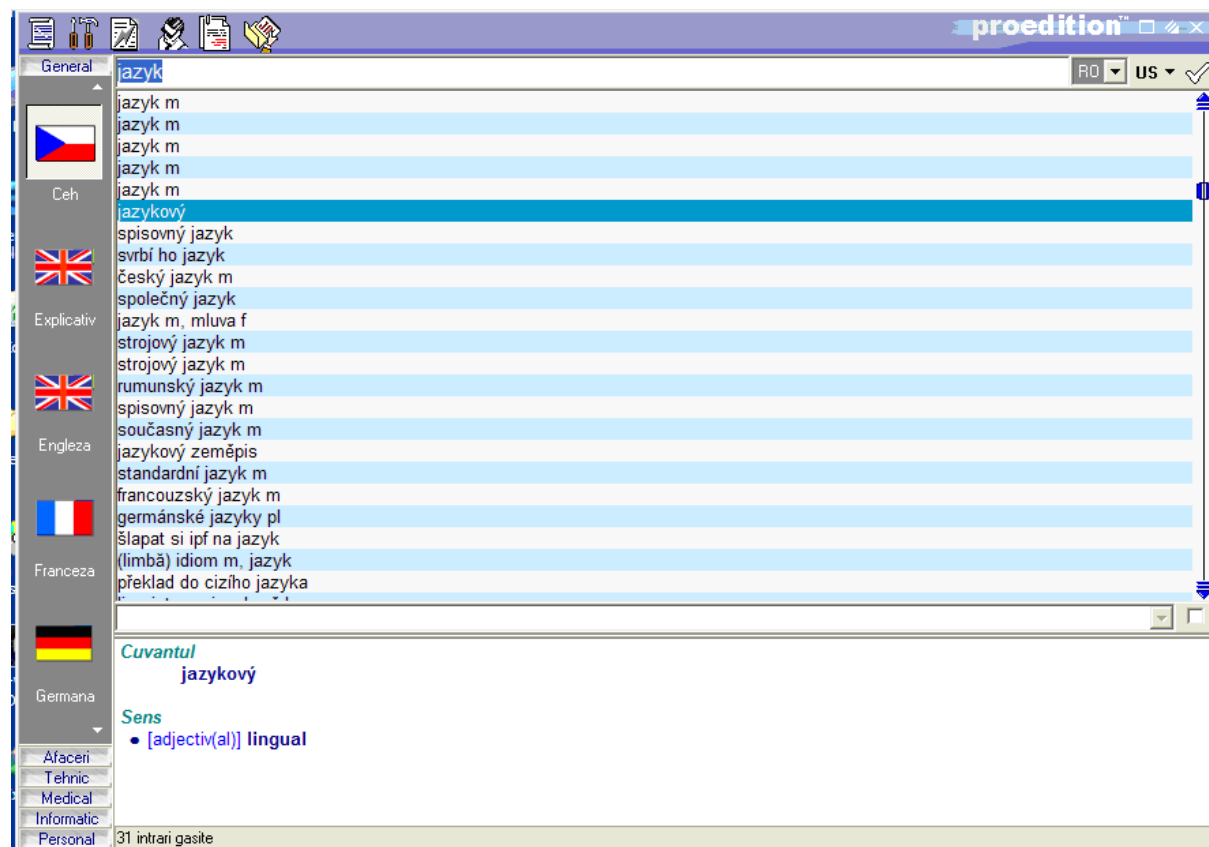
Jedinou zjevnou nevýhodou slovníku WinGED je, že ve slovech nelze vyznačit přízvuk ve slovech, (v rumunštině je přízvuk pohyblivý), ale tato nevýhoda je výrazně převážena přednostmi uvedenými výše.

Slova jsou seřazena v rumunské části originálu podle rumunské abecedy a v české části pak jsou slova seřazena podle české abecedy.

Uživatel tohoto slovníku si může dále individuálně obohacovat slovník o gramatické poznámky, např. rozšířením gramatických tvarů slov, jakož i soustavným doplňováním slov a jejich tvarů a významů z oblasti, kterou se zabývá.

Jiný vícejazyčný elektronický slovník, tentokrát **rumunské provenience**, který určitě stojí za zmínku, je „Synchronizovaný překladatel i s výslovností“ (ovšem jazyků cizích pro Rumuny) **ProEdition™ 2001** firmy **Proteus Grup** z Brašova (www.proteus.ro) (Obr. 3). Má velmi bohatou slovní zásobu – přes 17,7 milionů výrazů, poskytuje možnost pracovat propojeně s textem i výslovností v mezinárodních jazycích, je ovšem strukturován poněkud odlišně. To znamená, že napíše-li uživatel slovo do hledacího pole, vytvoří se mu seznam významů hledaného slova ve všech jazycích, pro které je nastaveno hledání. Tento velmi bohatý slovník prošel také několikerými vývojovými fázemi. V současné době je užíván jako oficiální slovník Evropské unie.

Obr. 3: Slovník Proedition společnosti Proteus z Brašova

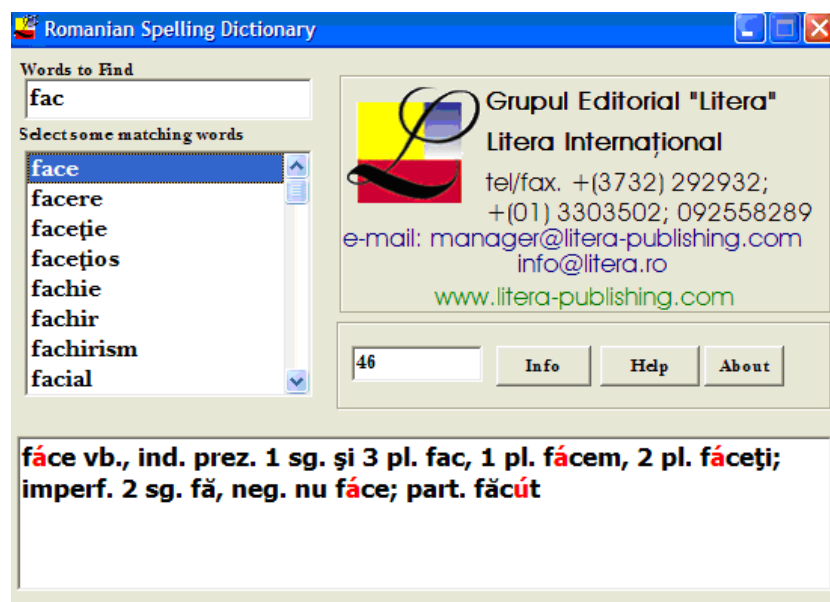
Další digitální slovníky rumunského jazyka jsou multimediálními produkty společnosti Litera.ro z „Kolekce velkých slovníků rumunského jazyka“ – *Elektronický slovník pravopisu* (75.000 slov) - (obr. 4), *Nový výkladový slovník rumunského jazyka* (obr. 5), *Velký slovník neologismů*, *Nový všeobecný slovník rumunského jazyka*, *Slovník synonym a antonym*.

Pro dokonalost překladu je žádoucí profesionální zpracování i po stránce technické a estetické, k čemuž pisatelé napomáhají **elektronické jazykové korektory**.

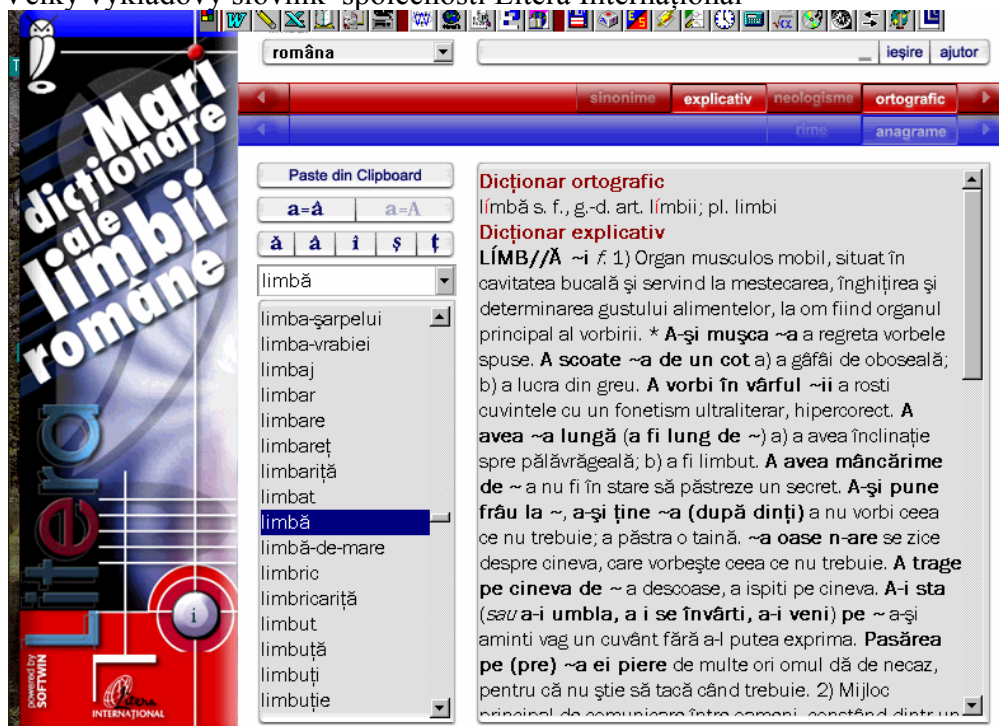
Pro zápis **správného jazykového tvaru** rumunských nebo českých slov je v první řadě třeba na spodní liště nastavit **správnou klávesnici** z panelů nástrojů. Stává se, že texty, které přicházejí z Rumunska, jsou velmi často psány na anglické klávesnici a text je pak bez diakritických znamének nebo dokonce používá anglického přepisu ș jako sh a ț jako tz. Tento způsob bývá využíván též v elektronické poště a při psaní SMS zpráv. O to je pak náročnější čtení takových zpráv, zvláště pro cizince, a dokonce může docházet i k nedorozuměním. Např. *fan* = fanoušek a *fân* = seno, nebo *prașilă* = okopávání, kypření půdy a *prăsilă* = chovné plemeno. Kuriózní věcí je, že tento styl je v Rumunsku všeobecně tolerován.

Jedním z produktů, o kterém bych se chtěl zmínit, je „**Corectorul electronic al limbii române RomSP**“, (obr. 6) obsahující cca 1.000.000 slovních vzorů, který umožňuje provést opravu vybraného textu napsaného v textovém editoru MS Word 97, 2000, s využitím typu písma Times New Roman CE, Courier New Ce Arial Ce. I zde existuje možnost postupného doplňování o nové tvary slov nebo i slova úplně nová. V případě špatně napsaného slova RomSP nabídne vícero možností k výběru, dokonce je možno zvolit korekturu textu v obou verzích psané rumunštiny buď s „î“ nebo s „â“. V každém případě jde o nástroj velmi užitečný a usnadňující práci uživateli pracujícím s rumunským textem.

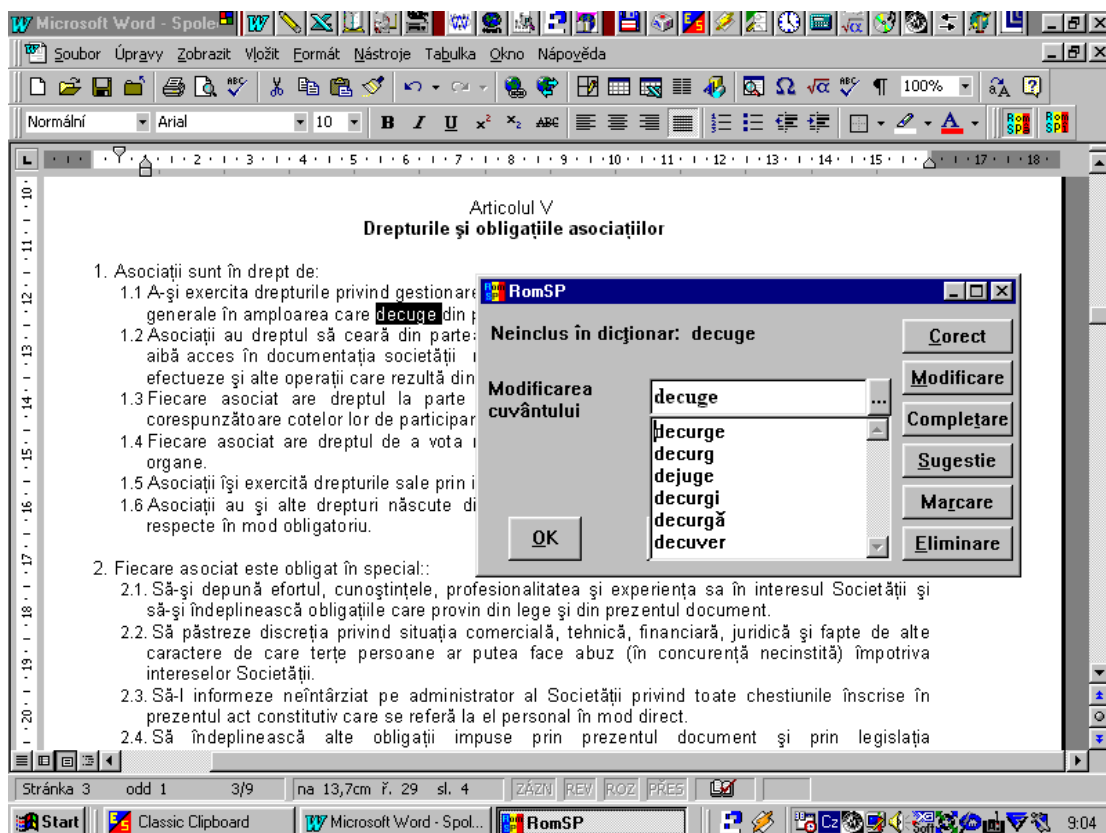
Obr. 4: Slovník pravopisu vydavatelství skupiny Litera

Obr. 5: Velký výkladový slovník společnosti Litera Internațional

Obr. 6: Elektronický korektor rumunštiny, který dovoluje doplňování slov a nových tvarů. Vybere se správný tvar slova a potvrdí se kliknutím myši na OK.

Obr. 7 : Výkladový slovník RoDex v 1.1 (zdarma ke stažení na www.sing.ro)

Na závěr tohoto stručného přehledu současného stavu v oblasti možnosti **využití elektronických pomocníků pro práci s cizojazyčným textem** zaměřeného v tomto případě na rumunštinu, bych chtěl zdůraznit, že se jedná opravdu pouze o pomocníky, nástroje, které nikdy nemohou nahradit jazykový cit překladatele a záleží pouze na něm, který z nabízených výrazů ve svém překladu uplatní. Z vlastních zkušeností při tvorbě cizojazyčných písemností nebo překladů vím, jak je důležité mít po ruce dobrý slovník či encyklopedii, a to nejlépe elektronický, nainstalovaný na používaném počítači. Službu těchto pomocníků ocení i studenti studující cizí jazyk a stejně tak i cizinci, kteří v naší zemi působí.

Těší mě, že **rumunsko-český a česko-rumunský elektronický slovník**, který jsem vytvořil - původně pro svou potřebu - je hojně využíván různými společnostmi, soukromými i státními subjekty, dokonce i pracovníky Velvyslanectví Rumunska v Praze a tím přispívá nejen k novému poznání obou národů, které měly ve své historii mnoho společného, ale i v oblasti současného rozvoje podnikání a kulturních vztahů mezi oběma zeměmi.

Přál bych všem uživatelům svého slovníku, aby se stal jejich významným pomocníkem v práci i ve studiu jazyka. Uvítal bych názory, zkušenosti, připomínky a náměty od uživatelů.

Resumé v českém jazyce

V tomto článku jsou ve zkratce představeny současné elektronické slovníky a další prostředky, které mohou být používány při překládání a při učení se cizímu jazyku - zde se zaměřením na rumunštinu. Článek obsahuje mj. popis struktury SW WinGED, vlastněného společností REWIN, s.r.o., který kromě česko-rumunského a rumunsko-českého poskytuje dalších osm slovníků. V článku jsou uvedeny i existující dostupné výkladové elektronické slovníky rumunského jazyka. Zmíněny jsou i jazykové korektory, které jsou velmi užitečnými pomocníky při psaní cizojazyčných dokumentů na osobním počítači.

Résumé in English language

In this article are shortly presented the existent electronic dictionaries and other instruments, which could be useful for the translations and learning foreign languages in this case the Romanian. The description of SW WinGED, which is owned by the company REWIN, s.r.o. which can offer the eight languages together with the Romanian – Czech and Czech – Romanian language could be used analogical by other languages. There are presented also other available monolingual dictionaries of Romanian language. There are mentioned also the digital correctors of keying mistakes and forms of the words which are very useful as the support in the written texts using PC.

Rezumat în limba română

În acest articol sunt prezentate pe scurt dicționare digitale și alte instrumente existente care pot fi utilizate atât pentru traduceri cât și pentru învățarea limbilor străine, în acest caz articolul este orientat spre româna. Descrierea structurii softului WinGED, fiind în proprietatea firmei REWIN, s.r.o., care mai are și alte opt dicționare în afară de cel de română – ceh și ceh – română poate fi aplicată în mod analog și la celelalte limbi. În articol sunt prezentate și dicționarele explicative electronice ale limbii române ușor accesibile. De asemenea sunt menționate și corectoarele electronice ale limbii române care sunt foarte utile pentru redactarea textelor cu ajutorul calculatoarele personale.

Bibliografie:

- Boatcă, M., Boatcă, S., Crihană, M. (2000) *Gramatica limbii române – explicată și cu exerciții*, București: Editura EDITCONSTRUCT.
- Canarache, A., Breban, V. (1974) *Mic dicționar al limbii române*, București: Ed. științifică,
- Constantinescu, S., (1976) *Mic dicționar de cuvinte perechi*, București: Ed. Albatros,
- Coteanu, I., Seche, L., Seche, M. (1975) *Dicționarul explicativ al limbii române*, București: Academia,
- Dobrițoiu, T. (1978) *Dicționar ceh-român*, București: Ed. științifică,
- Felix, J., Křečan, A., Bláha, J. (1971) *Rumunsko-český, česko-rumunský kapesní slovník* Praha: SPN
- Klimesš, L. (1981) *Slovník cizích slov*, Praha: SPN,
- Macrea, D. (1975) *Dicționar de sinonime*, București: Ed. științifică,
- Pfaffenbeger B., Wall D. (1999) *Dicționar calculatoare & internet* București: Teora,
- Seche, L., Preda, I. (2003) *Dicționar de sinonime*, București-Chișinău: Internațional,
- Staca J. (1961) *Rumunsko-český slovník*, Praha: SNP,
- Trávníček, F. (1952) *Slovník jazyka českého*, Praha: SN,
- *** (1978), *Dicționar analogic și de sinonime al limbii române*, București: Ed. științifică,
- *** (1969) *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*, București: Ed. științifică,
- *** (2000) *Dicționar român de neologisme*, București: Ed. Rotech pro,
- *** (1971) *Îndreptar orografic, ortoepic și de punctație*, București: Ed. academiei,
- *** (1997) *Pravidla českého pravopisu*, Olomouc: Fin,

Internetové stránky: [www. acasa.ro.](http://www.acasa.ro), [www. dictionar.ro](http://www.dictionar.ro), www.primapagina.ro,
www.proteus.ro, www.tradu.ro, www.vocabular.ro, www.sign.ro, www.flux.md,
www.ziare.com